

UTICAJ PADEMIJE COVID-19 NA SISTEM VISOKOG OBRAZOVANJA: PRIMJER UNIVERZITETA DONJA GORICA

Natalija Drekalović, e-mail: natalija.drekalovic@udg.edu.me

Univerzitet Donja Gorica, Fakultet za međunarodnu ekonomiju, finansije i biznis, Podgorica

Sanida Šabotić, email:sanida.sabotic@udg.edu.me

Univerzitet Donja Gorica, Fakultet za kulturu i turizam, Podgorica

Aleksandar Drekalović, email: aleksandardrekalovic@gmail.com

Sankt-Peterburg, Državni Univerzitet u Sankt-Peterburgu, Fakultet za međunarodne odnose,
Sankt Peterburg, Rusija

Aleksandra Gogić, email: aleksandragogic109@gmail.com

Univerzitet Crne Gore, Fakultet političkih nauka, Podgorica

Izvorni naučni rad

Sažetak: *Vrijeme označeno pandemijom COVID-19 donijelo je niz promjena u svim sferama ljudskog života. U potpunosti je izmenjen kontekst obrazovanja, poslovanja, kretanja, socijalizacije i života sa porodicom što je predstavljalo izazov gotovo cjelokupnoj populaciji kako u svijetu, tako i u Crnoj Gori. Tokom 2020. godine preko 190 država je bilo prinuđeno da privremeno zatvori obrazovne institucije i počne sa primjenom modela online nastave, što je uticalo skoro na 97% svjetske populacije učenika i studenata. Cilj ovog rada je identifikacija procesa i izazova sa kojima se sistem visokoškolskog obrazovanja Crne Gore suočio tokom pandemije COVID-19. U radu je opisana realizacija hibridnog modela izvođenja nastavnog plana i programa na Univerzitetu Donja Gorica, kao i sprovođenje dodatnih vannastavnih aktivnosti u izmijenjenim uslovima. Ostvareni rezultati istraživanja prikazani su u vidu prijedloga i primjera dobre prakse realizacije nastavnih aktivnosti, koje mogu uticati na redefinisane i unaprijeđene nastavne programe.*

Ključne riječi: *obrazovanje, pandemija, redefinisane, hibridna nastava*

THE IMPACT OF THE COVID-19 ACADEMY ON THE HIGHER EDUCATION SYSTEM: THE EXAMPLE OF THE UNIVERSITY OF DONJA GORICA

Abstract: *COVID-19 pandemic brought a series of changes in all spheres of human life. The context of education, business, movement, socialization and daily life has completely changed, which posed a challenge to almost the entire population – both in the world and in Montenegro. During 2020, over 190 countries were forced to temporarily close educational institutions and start applying the online teaching model, which affected almost 97% of the world's student population. The aim of this paper is to identify the processes and challenges faced by the Montenegrin higher education system during the COVID-19 pandemic. The paper describes the implementation of a hybrid model of curriculum implementation at the University of Donja Gorica, as well as the implementation of additional extracurricular activities in changed conditions. The achieved research results are presented in the form of proposals and examples of good practice in the implementation of teaching activities, which can affect the redefinition and improvement of the curriculum.*

Keywords: *education, pandemic, redefinition, hybrid teaching*

Uvod

Prema podacima UNESCO-a, 24. aprila 2020. godine gotovo milijardu i 500 miliona učenika i studenata širom planete, na svim nivoima obrazovanja (od predškolskog do visokoškolskog uzrasta), bilo je suočeno sa zatvaranjem njihovih obrazovnih institucija zbog pandemije COVID19. Taj broj je činio približno 85% ukupnog broja učenika i studenata na svim nivoima obrazovanja u cijelom svijetu. Ako se tome doda i broj onih učenika i studenata čije su institucije funkcionisale u poluotvorenom režimu dolazi se do zaključka da je tog dana gotovo 94% ukupne učeničke i studentske populacije u svijetu bilo izloženo promjenama u obrazovnom procesu koje je uzrokovala pandemija COVID19 (UNESCO, 2020). Zatvaranje univerzitetskih zgrada ili prelazak na poluotvoreni režim rada nije ujedno značilo i obustavu obrazovnog procesa. Visokoškolske ustanove nastavile su da obavljaju svoju osnovnu djelatnost pokušavajući da se prilagode novim okolnostima i izazovima. Tranzicija nastave od tradicionalnog ex-katedra ili modela lice-u-lice do onoga koji se dominantno zasniva na udaljenom režimu i digitalnim tehnologijama je najočiglednija promjena u sistemu visokog obrazovanja u gotovo svim zemljama svijeta (Perrotta, 2020).

Iako neki predviđaju da će pandemija COVID19 biti okončana krajem 2021. godine (Powell, 2020), već sada je jasno da će promjene u visokom obrazovanju „nadživjeti“ njen vijek. Iz podataka UNESCO-a za 9.3.2021. godinu možemo vidjeti da je dominantna tendencija da obrazovne institucije u svim zemljama svijeta prelaze iz zatvorenog u poluotvoreni i otvoreni režim rada. Tako danas 8,3% ukupne učeničke i studentske populacije pohađa nastavu na institucijama koje funkcionišu u zatvorenom režimu dok je čak 65% njih prešlo na poluotvoreni režim rada (UNESCO, 2021). Preostalih 27% ove populacije, iako su prešli na otvoreni režim rada, nastavili su da koriste prednosti

savremenih tehnologija u obrazovnom procesu (Chaka, 2020). Tendencija da se u obrazovni proces na institucijama visokog obrazovanja postepeno integrišu nove tehnologije postojala je i prije izbijanja pandemije, međutim upravo je pandemija nametnula potrebu brzog i agilnog reagovanja na koju su institucije visokog obrazovanja odgovorile sa različitim stepenom uspješnosti.

Izazovi koji stoje pred visokoobrazovnim institucijama tokom pandemije COVID19 su već bili predmet posebnih naučnih studija i istraživačkih poduhvata pojedinih autora (Bhagat i J. Kim, 2020; Houlden i Veletsianos, 2020; Kandri, 2020; Leung i Sharma, 2020) kao i relevantnih međunarodnih institucija i organizacija poput UNESCO-a i Međunarodne asocijacije univerziteta (IAU Global Survey Report, 2020; IAU Regional/National Perspectives on the Impact of COVID- 19 on Higher Education, 2020).

Naš cilj je da u ovom radu identifikujemo one izazove sa kojima se suočio Univerzitet Donja Gorica (UDG) u Crnoj Gori tokom pandemije COVID19 i definišemo na koji način i koliko uspješno je ovaj univerzitet odgovorio na njih. Stoga će predmet našeg rada biti analiza mjera koje je UDG primijenio u radu kako bi uspješno ostvario svoju misiju u uslovima pandemije COVID19.

Rad je podijeljen u tri cjeline: u prvoj ćemo na osnovu pregleda postojeće literature identifikovati izazove sa kojima su se suočile visokoobrazovne institucije tokom pandemije COVID19; u drugom dijelu smo imali za cilj da utvrdimo koje je mjere i aktivnosti UDG preduzeo kako bi odgovorio na njih; i treći dio je posvećen analizi postignutih rezultata.

1. Ključni izazovi

Međunarodna asocijacija univerziteta je u svoja dva izvještaja iz 2020. godine označila one izazove sa kojima su se univerziteti suočili tokom pandemije COVID19. Prvi,

Izvještaj o uticaju pandemije COVID19 na visoko obrazovanje širom svijeta, razvrstava uticaj pandemije u pet oblasti koje se dalje dijele na podgrupe a u okviru podgrupa se definišu i ključni izazovi. Ovaj izvještaj predstavlja rezultat istraživanja koje je Međunarodna asocijacija univerziteta sprovedela u formi ankete na uzorku od 424 predstavnika različitih univerziteta iz 111 zemalja svijeta. Ankete su u najvećem broju slučajeva popunjavali, članovi fakulteta (20%), direktori ustanova (17%), lica zadužena za međunarodnu saradnju (16%). Izazovi koje ova studija targetira su sljedeći:

Opšti izazovi: komunikacija, upis u novu akademsku godinu, podrška vlade i partnerstvo;

Nastava i učenje: prelazak na udaljeni režim rada, kvalitet sadržaja, internacionalizacija i mobilnost studenata, planiranje ispita u toku semestra; Istraživačka djelatnost: otkazivanje naučnih putovanja, otkazivanje naučnih konferencija, započeti naučni projekti su pod rizikom da ne budu završeni, potpuna obustava istraživačke djelatnosti; Angažman u okviru zajednice: stepen angažmana u okviru zajednice; Ostali izazovi: finansijski, upravljanje kriznim situacijama.

1.1. Opšti izazovi

U ovu grupu svrstani su oni izazovi koji se odnose na komunikaciju, upis u novu akademsku godinu, podršku vlade kao i na partnerstvo sa drugim institucijama visokog obrazovanja tokom pandemije. Kada je u pitanju komunikacija, anketom je utvrđeno da iako je najveći broj univerziteta raspolagao infrastrukturom koja je omogućavala komunikaciju između profesora i studenata (91%), jedan od najčešćih izazova koji su ispitanici navodili u otvorenim pitanjima bio je problem održavanja jasne i efektivne komunikacije između zaposlenog osoblja i studenata. Ovaj problem ima dvojaku prirodu koja se ogleda u 1. Otežanoj komunikaciji administrativnog i tehničkog osoblja sa studentima kao i 2.

Otežanoj komunikaciji profesora sa studentima (IAU Global Survey Report, 2020). U ovom slučaju se najčešće radi o problemima koji nastaju kada studenti ili profesori neredovno odgovaraju na e-poštu ili ne znaju kome da se obrate u slučaju da imaju neki problem. Izvjesni problemi u komunikaciji u ovom slučaju mogu postojati i između administrativnog osoblja univerziteta i profesorskog kadra. To su najčešće slučajevi kada profesori nisu na vrijeme upoznati sa rasporedom svojih predavanja ili načinom na koji će biti realizovana nastava, ispitna sesija, provjere znanja i slično.

Kada je riječ o upisu u novu akademsku godinu, gotovo 78% ispitanika je tada (2020. godina) predviđalo da će pandemija negativno uticati na broj upisanih studenata za akademsku 2020/2021. godinu. Pri čemu se ta predviđanja odnose kako na lokalne tako i na studente iz inostranstva. Pacheco (2020) navodi i da se neki univerziteti suočavaju sa značajnim porastom broja studenata (između 12 – 22%) koji odustaju od studija. U tom kontekstu Izostanak državne pomoći tokom pandemije takođe može da predstavlja značajan izazov. Prema rezultatima ankete 48% ispitanika je reklo da njihove institucije očekuju pomoć od svoje države dok su ostali rekli da ne očekuju (24%) ili da ne znaju hoće li imati podršku države u

prevazilaženju krize (28%). Potreba da se obezbijedi kvalitetna online nastava kao i da se adaptiraju prostorije univerziteta za izvođenje takve nastave, iziskuju troškove koje univerziteti nisu uvijek u stanju da pokriju iz sopstvenih izvora. (Pacheco, 2020).

Više od polovine onih ispitanika koji su rekli da je pandemija COVID19 imala uticaj na njihove partnerske odnose sa drugim institucijama visokog obrazovanja je reklo da je taj uticaj bio negativan. Univerziteti su bili prinuđeni da akumuliraju i koncentrišu svoje resurse radi obavljanja najpotrebnijih aktivnosti.

1.2. Nastava i učenje

Prvi izazov iz ove grupe je svakako prelazak na udaljeni režim rada. Ovaj izazov je zbog svoje kompleksnosti podijeljen na tri specifična izazova: a) tehnološka infrastruktura i pristupačnost,

b) Potreba za novim kompetencijama i drugačijim pedagoškim pristupom, c) specifičnosti naučne oblasti. Činjenica da svi studenti nemaju jednak pristup tehnološkim instrumentima kao ni internetu uslovlila je da online nastava ne bude dostupna svima. Ovaj problem je najizraženiji u siromašnim zemljama kao i u zemljama u razvoju dok u razvijenim zemljama univerziteti nisu prijavljivali ovaj problem. Onlajn nastava zahtjeva i drugačiji pedagoški pristup kao i napredne sposobnosti profesorskog kadra u korišćenju savremenih tehnologija. Univerziteti međutim nisu imali priliku da izvrše posebnu obuku profesora pa su oni bili prinuđeni da u hodu uče i savladavaju nove vještine. Ova okolnost stvorila je razliku između onih profesora koji su uspjeli da se prilagode bez poteškoća i onih koji u tom procesu nailaze na veće poteškoće. Osim toga, online nastava se pokazala kao potpuno neprimjenjiva u onim naučnim disciplinama koje zahtijevaju praktične vježbe. Tako su na primjer studije kliničke medicine ili veterine gdje nastava zavisi od mogućnosti obavljanja eksperimenata u laboratorijama samo neke od naučnih disciplina koje ne mogu biti realizovane putem online nastave. Slična je stvar i sa studijama iz oblasti umjetnosti poput muzike, akademskog slikanja ili dizajna gdje je studentima neophodan pristup adekvatnoj opremi kako bi mogli usavršavaju svoja znanja.

Bhagat i Kim (2020) bi ovome dodali i izazov održavanja kvaliteta sadržaja online predavanja. Oni u svom istraživanju nalaze da su studenti manje voljni da pohađaju onlajn nastavu kao i da smatraju da benefiti koje ona donosi ne odgovaraju cijeni tih programa. Takođe zaključak njihove studije je i to da ranjive kategorije studenata imaju problem da polažu ispite u udaljenom režimu a o postizanju značajnijih uspjeha gotovo da ne može biti ni riječi. Ovo je najprije

uzrokovano činjenicom da svega negdje oko 50% profesorskog kadra ima prethodno iskustvo rada u udaljenom režimu (Bhagat i Kim, 2020).

Izazov sa kojim se nosilo gotovo 89% svih univerziteta u svijetu jeste ograničena internacionalizacija i mobilnost studenata. Ovaj izazov je takođe imao nekoliko aspekata. Najveći broj univerziteta (47%) je prijavio da se veliki broj inostranih studenata zatekao u njihovim studentskim domovima bez mogućnosti da napuste zemlju. Sa druge strane veliki broj studenata koji su učestvovali u programima razmjene je ostao zarobljen u inostranstvu a bilo je i onih koji su odlučili da odustanu od studija (IAU Global Survey Report, 2020). Univerziteti su ovaj problem pokušali da prevaziđu koristeći koncept virtualne mobilnosti koji je omogućavao studentima da dio svojih predmeta prate online na drugim, inostranim univerzitetima.

Planiranje ispita u toku semestra je bio još jedan od izazova sa kojim su se suočili univerziteti. Prelazak na udaljeni režim rada za mnoge je značio i odlaganje utvrđenih rokova za polaganje ispita (IAU Global Survey Report, 2020).

1.3. Istraživačka djelatnost

Otkazivanje naučnih konferencija i putovanja predstavlja još jedan značajan hendikep za razvoj naučno-istraživačke djelatnosti na univerzitetima tokom pandemije COVID19. Mnogi univerziteti su, međutim, brzo razvili alternativne kanale komunikacije i razmjene naučnih znanja. Online platforme omogućile su jeftiniju i efikasniju komunikaciju između istraživača u cijelom svijetu. Ipak, veći je problem nastao sa onim projektima koji su već bili započeti a koji su bili pod prijetnjom da se usljed uticaja pandemije trajno obustave (IAU Global Survey Report, 2020). Neki naučni projekti, naročito oni međunarodnog karaktera, zahtijevaju fizičku saradnju istraživača kako bi bili realizovani. U tim

slučajevima prelazak na udaljeni režim rada bio je značajno složeniji.

1.4. Angažman u okviru zajednice

Mnogi univerziteti su iskoristili pandemiju COVID19 da povećaju stepen svoje angažovanosti u lokalnim zajednicama. Istraživanje IAU (2020) pokazuje da je čak 58% univerziteta bilo uključeno na neki način aktivnosti zajednice tokom pandemije COVID19. Oni univerziteti u okviru kojih funkcionišu i medicinski fakulteti pružali su direktne zdravstvene usluge građanima, neki univerziteti su angažovali svoje studente medicine kao pomoćne medicinske radnike a studente drugih fakulteta kao volontere koji su imali zadatak da dostavljaju pomoć i namirnice stanovništvu tokom perioda izolacije. Osim toga naučno istraživačka djelatnost na univerzitetima u najvećem broju slučajeva je bila okrenuta ka pružanju stručnih savjeta kreatorima javnih politika tokom pandemije. Izazov se sastojao u tome da je trebalo pronaći odgovarajući modalitet angažmana univerziteta tokom trajanja pandemije COVID19.

1.5. Ostali izazovi

Finansijski izazov je prema sudu najvećeg broja ispitanika ovoga puta bio najteži izazov. Problem sa finansijama dolazi iz tri pravca. Prvi je to što se očekuje smanjen broj upisanih studenata u novoj akademskoj godini. Ovo naročito pogađa privatne univerzitete koji se dominantno oslanjaju na ovaj izvor prihoda. Drugi je posredan i odnosi se na nemogućnost studenata da rade tokom pandemije što može dovesti do njihovog odustajanja od daljih studija jer nemaju mogućnost da se finansiraju. I treći se odnosi na nepredvidivu budućnost. Velika ekonomika recesija koja trenutno pogađa svijet može imati dalekosežne posljedice koje je teško predvidjeti. U takvim uslovima univerzitetima je značajno otežano da planiraju i organizuju svoju djelatnost (IAU Global Survey Report, 2020).

2. Univerzitet Donja Gorica

Univerzitet Donja Gorica osnovan je 2007. godine i trenutno ima 12 fakulteta, Centar za strane jezike i 19 studijskih programa. Šest fakulteta su registrovane naučnoistraživačke institucije za obavljanje naučno-istraživačkih djelatnosti iz oblasti međunarodne ekonomije, prava, informacionih sistema i tehnologija, humanističkih studija, kao i tehničko-tehnoloških-nauka poput politehnike i prehrambene tehnologije, bezbjednost hrane i ekologije. Ovaj univerzitet trenutno pohađa oko 3500 studenata na osnovnim, postdiplomskim i doktorskim studijama kako iz zemlje tako i iz inostranstva. Univerzitet Donja Gorica je potpisnik oko 150 bilateralnih sporazuma o saradnji sa univerzitetima iz cijelog svijeta i aktivan učesnik velikog broja međunarodnih projekata. Posljednjih nekoliko godina u sklopu Univerziteta otvoreno je „Preduzetničko gnijezdo” – inkubator za biznis osnovan sa ciljem da pomogne studentima da tokom studija razvijaju svoje

biznis ideje i pruži podršku da započnu sopstveni biznis, kao i nekoliko laboratorija za istraživački rad studenata (Laboratorija za kvalitet i bezbjednost hrane, Laboratorija za hemijske analize, 3D laboratorije, Informatička laboratorija...).

Svi studijski programi na Univerzitetu Donja Gorica realizuju se u skladu sa načelima i principima Bolonjske deklaracije koja kroz širok spektar izbornih predmeta omogućava studentima sopstveno nezavisno profilisanje programa i mogućnost studiranja u skladu sa ličnim interesima.

2.1. Odgovori UDG-a na opšte izazove zdravstvene krize

Univerzitet Donja Gorica, kao i ostali Univerziteti u svijetu i u Crnoj Gori, u martu 2020. godine našao se pred izazovom, koji je podrazumijevao brzi prelazak na online režim prenošenja znanja. UDG raspolaže sa naprednim informacionim sistemom i ljudskim resursima koji mogu da iznesu njegovo korišćenje i u svoj rad uvedu redovno korišćenje savremenih

informativnih tehnologija koje do sada nisu bile dio predavačke prakse.

S obzirom na to da je istraživanje započeto analizom izazova sa kojima se sistem visokog obrazovanja suočio, u daljem istraživanju navodićemo redom procese koji su se odvijali na UDG-u, kako bi se obezbijedio nesmetan nastavak rada ove visokoobrazovne institucije i kako bi se odgovorilo na izazove koje je nametnulo širenje COVID19.

Polazimo od opštih izazova sa kojima su se univerziteti suočili, a koji se sastoje od gore navedenih: komunikacija, upis nove generacije i podrška Vlade, kao i partnerstvo sa drugim institucijama.

1. Komunikacija: Na Univerzitetu Donja Gorica, Almanahom studija, koji je donesen 2014. godine, definisane su preporuke i smjernice za razvoj studenata. Prema ovom dokumentu, jedna od pretpostavki uspješne primjene principa na kojima se zasniva život uspješnog čovjeka odgleda se u njegovom profesionalizmu i posvećenosti radu. To podrazumijeva poznavanje pravila poslovne komunikacije i njihovu primjenu. Studenti UDG-a, prilikom upisa dobijaju login podatke za email adresu, u okviru platforme koju koriste i studenti i profesori. Od prve godine studija, kreirano je pravilo koje definiše da “profesori nisu dužni odgovarati na mejlove studenata koji ih šalju sa svojih privatnih adresa.” Ovakav pristup posebno je zahtjevan za studente prve godine studija, koji se nakon srednje škole suočavaju sa potpuno drugačijim režimom rada. Tako, izazov koji se tiče komunikacije studenti druge i treće godine osnovnih studija i studenti postdiplomskih studija su morali prevazići još tokom prve godine studiranja. Ozbiljan izazov po pitanju komunikacije činila je generacija upisana 2019/20, koja je još uvijek bila u procesu navikavanja strožije principe rada. Kako bi se prevazišao ovaj problem, kreirane su “grupe za mentorstva”. Svaki predavač UDG-a dobio je imena 10 studenata, koje je morao kontaktirati i pratiti tokom karantina. Kasnije, ova praksa nastavila se i prilikom upisa nove generacije, što je u velikoj mjeri smanjilo opterećenost službi Univeziteta, jer su studenti sitne nejasnoće rješavali sa svojim mentorima.

2. Upis u novu akademsku godinu: Za privatne univerzitete ovaj događaj je svake godine izazov. Univerziteti uglavnom rade na kreiranju upisnih kampanja od decembra do marta, kada kreće velika promocija u srednjim školama. Univerzitet Donja Gorica organizuje brojne događaje, koji služe kao promocija obrazovnog sistema i uslova studiranja koje Univerzitet nudi, kao što su: Zimska škola preduzetništva i inovacija, Otvoreni Dani Nauke, brojne tribune (u zavisnosti od teme upisne kampanje), okrugle stolove (u zavisnosti od aktuelnih tema za taj period) i posjete srednjoškolaca. Takođe, upisna kampanja organizuje se i odlaskom saradnika, istaknutih studenata i partnera u sve srednje škole u Crnoj Gori, gdje se na licu mjesta prezentuju studijski programi i prilike koje Univerzitet nudi. Pandemija COVID19 označila je kraj tradicionalnih marketing metoda, koje podrazumijevaju dijeljenje promotivnih materijala, organizovanje prezentacija, sajмова i face-to-face razgovora. Univerzitet Donja Gorica svoju upisnu kampanju je takođe u potpunosti prilagodio online režimu rada. Tako, kotišćenje društvenih mreža postaje jedan od osnovnih vidova komunikacije sa ciljnim tržištem.

Aktivacija profila na Instagram-u, Tik Tok-u, Facebook-u i LinkedIn-u predstavlja osnov marketing kampanje Univerziteta širom svijeta, za njima ne zaostaje i UDG. Drugi izazov koji proizilazi iz vremena pandemije COVID19 odnosi se na cijenu studiranja. U Crnoj Gori, studiranje je besplatno za sve studente državnog Univerziteta Crne Gore. Uzimajući u obzir tešku ekonomsku situaciju u zemlji i u regionu, jasno je da će ozbiljnu prepreku prilikom donošenja odluke o izboru fakulteta predstavljati finansijski faktor,

3. Posljednji opšti izazov, definisan u prvoj cjelini ovog rada, odnosi se na očekivanja koje su imale institucije visokog obrazovanja, a u konkretnom slučaju – UDG, po pitanju mjera državne pomoći, kao i jačanje partnerstva sa drugim srodnim institucijama. Crna Gora je prošla kroz krupne promjene, od 30. avgusta 2020.

godine, kada je smijenjen režim koji je trideset godina rukovodio državnim aparatom. Do sada, privatni univerziteti u Crnoj Gori nisu ni u jednom dijelu bili financirani od strane državnih institucija – što je za posljedicu imalo očekivanje da će sa promjenom vlasti doći i do promjene ovakve prakse, pogotovo u vrijeme svjetske zdravstvene krize. Međutim, pomoć državnih institucija nije uslijedila. Dodatno, druge institucije koje čine dio visokoobrazovnog sistema svoje resurse su koristile kako bi uspjele da prevaziđu izazove sa kojima su se i same suočavale. Brojne konferencije, seminari, studentske i kadrovske razmjene obustavljene su, pogotovo u 2020. godini, bez najave o njihovoj nadoknadi u sljedećoj godinu, jer su u njoj već kreirani novi ciljevi, koji ne ostavljaju prostor starim.

2.2. Borba sa specifičnim izazovima

U nastavku će biti istaknuti problemi i rješenja koja su nastajala prilikom suočavanja sa specifičnim izazovima koji su definisani u prvom dijelu ovog rada.

Nastava i učenje: Univerzitet Donja Gorica se odlučio na hibridni režim rada. S obzirom na broj studenata, nije bilo moguće izvoditi uživo nastavu, uz poštovanje mjera za suzbijanje COVID19. Tako, odlučeno je da fakulteti budu podijeljeni u dvije grupe (po brojnosti) i da jedne nedelje jedna grupa fakulteta (koja broji oko 1600 studenata) prati predavanja uživo, dok druga grupa prati online predavanja i vježbe. Zatim, sljedeće nedelje grupe se smjenjuju, kako bi se obezbijedio face-to-face kontakt sa studentima. Ovakav raspored je bio izvodljiv, uzimajući u obzir prostorne kapacitete kojima raspolaže Univerzitet. Uzimajući u obzir istraživanja koje ukazuju da studentima uglavnom ne odgovara online režim nastave, UDG je pokušao da nadoknadi dio izgubljenog kvaliteta hibridnim modelom. Izvođenje online predavanja i vježbi praćen je na nedeljnom nivou – kontrolom objavljivanja materijala koji su predviđeni planom i programom. Ovo je zahtijevalo veće angažovanje koordinatora pojedinačnih studijskih programa, koji su obezbjeđivali

nesmetano funkcionisanje sistema po dosadašnjim standardima. Univerzitet nema svoju platformu za izvođenje online predavanja i vježbi, već su se koristili alternativni načini izvođenja nastave (Zoom, Microsoft Teams, Snimljena predavanja, Webex, PPT sa snimljenim glasom i slično). Sva online predavanja su snimana i postavljana na zajednički cloud, kako bi se vršila kontrola kvaliteta sadržaja. Ono na šta UDG u kratkom roku nije mogao da odgovori jeste izazov koji se tiče specifičnih predmeta

- za koje je morao organizovati trajno izvođenje uživo nastave. Ovakvih predmeta je malo i najčešće se vezuju za predmete koji se izvode u laboratorijama ili po određenim specifičnim uslovima ili korišćenjem opreme koja se nalazi na Univerzitetu. Zakonom o visokom obrazovanju Crne Gore nije dozvoljeno polaganje kolokvijuma i ispita online putem, stoga su svi ispiti organizovani u zgradi, po strogo kontrolisanim uslovima, onda kada su se stekli uslovi za njihovu realizaciju.

2. Istraživačka djelatnost: U okviru Univerziteta Donja Gorica postoji nekoliko odvojenih istraživačkih jedinica, kao što su: Centar izvrsnosti Food Hub, Preduzetničko gnijezdo, Laboratorija za kvalitet i bezbjednost hrane, PRODE laboratorija za dizajn proizvoda i druge.

Sve ove istraživačke jedinice morale su da zaustave svoj rad, a sama istraživačka djelatnost Univerziteta svela se na individualan rad istraživača, koji sada imaju ograničen izbor metoda izvođenja istraživanja. Naučni projekti su se našli pred rizikom odlaganja finansiranja, međutim još uvijek se sve odvija planiranom dinamikom. Sve konferencije koje Univerzitet organizuje i koje se organizuju na Univerzitetu u saradnji sa partnerima su od marta 2020. godine otkazane do daljnjeg.

3. Angažman u okviru zajednice: Univerzitet ulaže napore kroz edukaciju studenata o važnosti njihove uloge u procesu suzbijanja COVID19. Svojim aktivnostima

uključuje studente u događaje koje organizuje na društvenim mrežama.

3. Istraživanje – prikaz i diskusija rezultata

Na Univerzitetu Donja Gorica tokom maja i juna 2020. godine putem online upitnika spovedeno je istraživanje na uzorku od 1746 studenata svih univerzitetskih jedinica. Istraživanje se bavilo ispitivanjem zadovoljstva studenata načinom organizacije online nastave tokom ljetnjeg semestra studijske 2019/2020. godine usljed primjene privremenih mjera protiv širenja pandemije COVID 19 i prelska na online nastavu. Primarni cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje stavova studenata kao i identifikacija oblasti u okviru kojih tokom narednog perioda treba raditi na unapređenju organizacije online nastave.

Na pitanje da li su zadovoljni kvalitetom online nastave studenti su imali mogućnost da izaberu tri ponuđena odgovora (da, djelimično i ne) i na taj način ocijene proces učenja na daljinu koji je organizovan tokom ljetnjeg semestra (tabela 1). Od 1746 ispitanika čak 1036 je odgovorilo da je zadovoljno, 570 ispitanika djelimično i 140 da je nezadovoljno kvalitetom organizacije online nastave. Na osnovu prikupljenih odgovora možemo zaključiti da je stepen zadovoljstva vrlo visok i da studenti u velikom broju ocjenjuju da je kvalitet online nastave na zadovoljavajućem nivou.

Tabela 1: Rezultati ankete na pitanje o zadovoljstvu kvalitetom online nastave?

Da		Djelimično		Ne	
Godina studija					
	1	303	199	57	559
	2	271	162	36	469
	3	358	157	32	547

	4	91	50	10	151
	5	13	2	5	20
Ukupno		1036	570	140	1746

Izvor: Autori

Kao jedno od pitanja ponuđeno je i pitanje ukoliko nijesu zadovoljni realizacijom online nastave šta je razlog nezadovoljstva. Ispitanici su kao glavni razlog izdvojili neorganizovanost predavanja (11.23%) i neadekvatan materijal za online nastavu (5.33%). Zatim su istakli i loš kvalitet internet mreže za praćenje online predavanja (3.55%) i neadekvatan odnos predavača prema online nastavi (4.52%). U otvorenom dijelu ovom pitanja, gdje su ispitanici imali mogućnost da navedu svoje lične razloge za nezadovoljstvo kvalitetom online nastave, najviše su navodili: slaba internet konekcija, nejasan sadržaj, neadekvatan materijal za učenje. Kao najpogodniji način za praćenje online nastave studenti smatraju da su to online platforme poput ZOOM-a , Webex-a i slično (36,54%), zatim slijede video snimci sa glasom predavača koji koristi PPT, tabelu, Excel ili neki drugi program (32,65%), te korišćenje PPT prezentacija uz snimljen glas predavača (26,96%). U mnogo manjem obimu su zastupljeni odgovori da neki drugi vid nastave bi bila pogodnije rješenje (3.84%). Kada je riječ o opterećenosti studenata i učenje na daljinu u odnosu na period kada se nastava odvijala na Univerzitetu, 39,92% ispitanika je istaklo je da je otprilike isto opterećeno kao i ranije dok se nastava održavala uživo u amfiteatru, dok je 34,99% ispitanika navelo da je opterećenost veća i da im treba više vremena i angažovanosti za učenje. Interesantno je da 25.09% studenata je izjavilo da tokom izvođenja nastave na Univerzitetu bilo više opterećeno, te da im učenje na daljinu predstavlja olakšanje.

Zaključak

Obrazovne institucije širom svijet suočene su s novim globalizacijskim obrazovnim trendovima, poput primjene digitalnih tehnologija. Rapidni razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije uticao je na sve sfere ljudskog života, uključujući i obrazovanje koje posljednjih godina sve više koristi mogućnosti organizacije online učenja na daljina. Suočeni sa pandemijom COVID-19 tokom 2020. godine mnoge obrazovne institucije širom svijeta bile su primorane da posredstvom korišćenja nekog modela za organizaciju učenja na daljinu organizuju nastavu i vannastavne aktivnosti.

Rukovodeći se potrebom za prevazilaženje krize izazvanom pandemijom Univerzitet Donja Gorica je kroz implementaciju hibridnog modela za realizaciju nastave koji sadrži dvije komponente a koje se međusobno dopunjavaju, predavanja uživo u amfiteatru i predavanja online, zadržao kontinuiranu nastavu i na taj način obezbijedio realizaciju nastave kao i očuvanje zdravlja studenata i nastavnog kadra.

Smatra se da će online učenje u budućnosti predstavljati ključnu ulogu za obrazovanje, a da posredstvom informacionih tehnologija studenti će lakše dolaziti do potrebnih informacija, proces učenja će biti mnogo brži i zanimljiviji, a u isto vrijeme olakšana je komunikacija i timski rad među studentima. Univerzitet budućnosti trebalo bi da pruža mogućnost studiranja i sticanja znanja svim studentima za koje se smatra da će njihova uloga u kreiranju sadržaja u budućnosti rasti.

Literatura

1.Sarbottam Bhagat i Dan J. Kim (2020) Higher Education Amidst COVID-19: Challenges and Silver Lining, *Information Systems Management*, 37:4, 366-371, DOI: 10.1080/10580530.2020.1824040

2.UNESCO, Education: from disruption to recovery, Url:

<https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>, (pristupljeno: 10.3.2021)

3.Giorgio Marinoni, Hilligje van't Land, Trine Jensen (2020), IAU Global Survey Report: The impact of COVID19 on higher education around the world, International Association of Universities (IAU),

Url: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf, (pristupljeno, 10.3.2021)

4.International Association of Universities (2020), Regional/National Perspectives on the Impact of COVID 19 on Higher Education, International Association of Universities (IAU),

Url: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid-19_regional_perspectives_on_the_impact_of_covid-19_on_he_july_2020_.pdf (pristupljeno, 10.3.2021)

5.Leung, M., & Sharma, Y. (2020). Online classes try to fill education gap during epidemic. Url:

<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2020022108360325> (pristupljeno, 9.3.2021)

6.Houlden, S., & Veletsianos, G. (2020). Coronavirus pushes universities to switch to online classes — But are they ready? *The Conversation*.

Url:<https://theconversation.com/coronavirus-pushes-universities-to-switch-to-online-classes-but-are-they-ready-132728>, (pristupljeno, 9.3.2021)

7.Kandri, S. (2020). How COVID-19 is sparking a revolution in higher education. *World Economic Forum*. Url:<https://www.weforum.org/agenda/2020/05/how-covid-19-is-sparking-a-revolution-in-higher-education/>, (pristupljeno, 9.3.2021)

8.Pacheco I.F., (2020), Universities need government support to survive COVID-19 Url:<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2020070410405980>, (pristupljeno, 9.3.2021)

9. Univerzitet Donja Gorica, websajt:

<https://www.udg.edu.me/>

10. https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf